

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
TOKAT TARİHİ VE KÜLTÜRÜ
SEMPOZYUMU

25-26 EYLÜL 2014 TOKAT

BİLDİRİLER

CİLT II

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Ali AÇIKEL

Yrd. Doç. Dr. Samettin BAŞOL

Yrd. Doç. Dr. Murat HANİLÇE

Yrd. Doç. Dr. Emel HİSARCIKLILAR

TOKAT-2015

Türklerde Taş Kültü İnancı ve Tokat'ta Bu Külte Bağlı Efsaneler/İnanmalar

Gökhan Tarıman CENİKLİOĞLU*

Özet

Orta Asya Türk coğrafyasında mitolojik dönemlerde kutsal olduğuna inanılan iyelerden biri de Taş Kültü'dür. Bu kutsal iye, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu Türklere vatan olmaya başlarken, burada da kutsallığını halk inanmalarında, efsane ve menkıbelerde sürdürmüştür.

Tokat ili ; halk kültürü, halk inanmaları, efsane ve menkıbeleri bakımından zengin folklorik bir yapıya sahiptir. Yörenin folklor ürünlerinin derlenmesi, araştırılması, karşılaştırmalar yapılması bilimsel çalışmalarla mümkün olacaktır.

Çeşitli kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre, yöre halkı bir zamanlar, dilek ve isteklerinin yerine gelmesi için Timurlenk ya da oğlu Nureddin'in mezarına taş yapıştırırmış.

Bir zamanlar yağmur duasına çıkan halk, çevresinden topladıkları taşları bir torbaya doldurarak daha sonra yağmur yağması için bir su kaynağına dökerlermiş.

Bu yörede teşekkül eden efsanelerin bazılarında «Taş Kesilme» motifini de görüyoruz. Günlük hayatta zorda kalanlar, Allah'a yalvarırlar : «Ya bizi taş yap, ya da kuş yap, kurtar!», diye. Dua ve dilekleri kabul olur. Bu yakarışlardan genellikle birincisi gerçekleşerek taş kesilirlermiş.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Taş Kültü, Taş Kesilme, Halk İnanmaları, Efsaneler.

Orta Asya Türk coğrafyasında mitolojik dönemlerden itibaren kutsallığına inanılan iyelerden biri de «Taş Kültü»dür. Bu kutsal iye, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu Türklere vatan olurken, burada da benzer inançların sürdürüldüğü görülmektedir.

Türk mitolojisinde sık sık karşımıza çıkan kutsal taşlardan en önemlisi «Yada Taşı»dır. Buna yağmur yağdırma taşı da denilmektedir.

Kaşgarlı Mahmud'un **Divân ü Lûgat-it Türk** adlı eserinde Yada Taşı konusunda şu bilgilere yer verilir: «Yad / yat bir türlü kamlıktır. Belli başlı taşlarla (Yada Taşı) ile yapılır; rüzgâr estirilir. Bu Türkler arasında tanınmış bir şeydir. Ben bunu

* Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Kütahya-TÜRKİYE. gtceniklioglu@gmail.com.

Yağma ülkesinde gözümle gördüm. Orada bir yangın olmuştu, mevsim yaz idi; bu suretle kar yağdırıldı ve ulu Tanrı'nın izniyle yangın söndürüldü.» der.

Abdülkadir İNAN, **Tarihte ve Bugün Şamanizm** adlı eserinde bu kutsal taşla ilgili şu bilgilere yer verir: «Yada, Cada, Yat Taşı ve Yağmur Tılsımları» başlıklı bölümde; bu kavramın çok eskiden beri yaygın bir inanç olduğunu, Büyük Türk Tanrısı'nın Türklerin Ceddî âlâsına 'Yada / Cada / Yat' denilen bir sihirli taş armağan ettiğini; bununla 'yağmur, kar, dolu' yağdırıldığını, fırtına çıkartıldığını ve bu taşın her çağda Türk kamlarının ve büyük Türk komutanlarının ellerinde bulunduğunu; şamanistlere göre, zamanımızda da büyük kamların ve yadacıların ellerinde bulunduğunu belirtir.

Ziya Gökalp, «Eski Türklerde Din» adlı yazısında, yağmur taşına tarih ve coğrafya kitaplarında rastgelindiğine işaret ederek, Nuh'un gemisinin Cudi dağı üzerine oturduğundan sonra, Nuh'un büyük oğlu Yafes'i doğuya yolladığını ve ona Türklerin Cide Taşı namını verdikleri yağmur taşına verdiğini, bu taşın 'Yede Taşı' dahi denildiğini, İsm-i Âzâm üzerinde mahkûk olduğu için, Yafes yağmur istediği zaman bunun vasıtasıyla murâdına nâil olduğunu söyler. (TANYU, 1968: 41-47).

Taş Kültüne bağlı efsane ve halk inanmalarına, çok zengin bir halk kültürüne sahip olan Tokat yöresinde de karışılmaktadır.

A.Efsaneler

Efsane terimi, dilimize Farsça'dan geçmiş alıntı bir sözcük olup aslı fesane-dir. Türkçe Sözlük'de «efsane»: Eski çağlardan beri söylene gelen, olağanüstü varlıkları, olayları, konu edinen hayalî hikâye, söylence, şeklinde tanımlar.

Budunbilim Terimleri Sözlüğü'nde «efsane»: Tanrıların, insanların ve evrenin yaratılışının yanı sıra ilk günahı, ilk ölümü, tufanı, Tanrıların insanları nasıl cezalandırdıklarını, ikinci plânda ise avcılığın ve hayvancılığın başlangıcını, bitkilerden nasıl yararlandığını, ateşin ilk kez elde edilmesini, cinsel hayatın başlangıcını; ilk ailenin, törelerin ve toplumsal kurumların ortaya çıkışını konu edinen; bunları destansı ve şiirli bir dille anlatan, çoğu zaman kutsal sayılan öykü, olarak açıklamaktadır.

Grimm Kardeşlere göre efsane: «Gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâye», şeklinde tanımlanmaktadır.

Tokat yöresinde teşekkül eden efsane ve halk inanmalarının bir kısmı mitolojik dönemlere kadar uzanan «Taş Kültü» ile ilişkilidir. Bu efsanelerde «Şekil Değiştirme» ve onun özel bir şekli olan «Taş Kesilme» motifi görülmektedir. Prof.Dr. Hikmet TANYU, Taş Kesilme motifini şu sebeplere bağlamaktadır:

1. Beddua ile taş kesilenler, lânetlenenleri ya yılan sokar ya da beddua ile taş kesilir.
2. Günah işleyenler, Tanrı'nın gazabına uğrayarak taşlaşırlar.

3. Dilekleri sonunda taş kesilenler; sevgililerine kavuşamayan güzeller, iffet sahibi güzel kızlar, bir hücumda iffetinin ve sevgisinin lekelenmemesi için taş olmayı tercih edenlerin dilekleri.
4. Kahramanlaşmış, efsaneleşmiş kimselerin ayak izleri, hatıraları dolayısıyla taşın yeni bir keyfiyet kazanması, Hz. Ali, Battal Gâzi, Köoğlu vs.'nin izleri, hatta atlarının taş ve yalak üzerindeki izleri ile taşlar özel bir hüviyet kazanır. (SAKAOĞLU, 1980: 35).

1.Ayakbastı Mevkî

Tokat'ın Erbaa ilçesinin Kozlu bucağına bağlı Keçeci köyünün doğusunda, 45 dakikalık bir mesafede, köylülerin Ayakbastı Taşı adını ün büyük bir taş vardır verdikleri bir kaya parçası vardır. Çevre halkı, yürümeyen çocuklarını buraya getirip taşın üzerine bastırırlar. İnanişâ göre, çocuklar daha sonra yürümeye başlarılarmış. Bu taş ve bulunduğu yerle ilgili olarak şu hikâyeye anlatılmaktadır:

Horasan erlerinden Keçeci Baba, mekân tutacağı yeri bulmak için attığı sopasının peşinden Anadolu'ya gelir. Sopası, bugün Keçeci köyünün bulunduğu yere düşmüştür. Buraya yaklaşınca bir Ermeni köyüne uğrar. Ermeni kadınların birinden abdest almak için su ister. Yakınlarındaki ırmağı gösteren kadın kızgın bir eda ile: «Gözün kör mü, işte su !» der. Kadına bir şey söyleyemeyen Keçeci Baba, elindeki asâsını yere saplar. Hemen oradan su fişkirmaya başlar. Abdestini alır, büyükçe bir taş parçasının üzerine çıkıp ezan okur. Namazını kıldıktan sonra Allah'a dua eder.

«Yâ Rabbi, bu köyü yerle bir et, kaybolup gitsin.»

Bugün Keçeci Baba'nın abdest alıp namaz kıldığı köy mevcut değildir; onun yeri baştanbaşa mezarlıktır.

Horasan erinin üzerine çıkıp ezan okuduğu taşın üst tarafında ayak izleri vardır. Oraya ayağını bastığı için de o bölgeye Ayakbastı Mevkî adı verilmiştir (SAKAOĞLU, 1989: 41).

Bu efsanede mitolojik dönemlere ait inançlarla İslâmî dönem inançlarının birbirine karıştığını görüyoruz. Bu ağzı dualı ulu kişi tarafından köy lânetlendiği için ortadan kalkıp yok olmuştur. Elde âsâ ya da değneğin yere saplanmasıyla su çıkarılması motifi, birçok dinî menkıbelerde görülmektedir.

Emir Sultan Hazretleri, bir yolculuk yaparken abdest alma ihtiyacını duyar; çevrede su arar fakat bir türlü bulamaz. Bu arada elindeki âsâsını yere vurmasıyla oradan şarıl şarıl sular fişkirmaya başlar.

2.Analı Kızlı Kayalar

Tokat ilinin küçük bir ilçesi olan Başçiftlik, Canik dağlarının eteklerinde kurulmuş şirin bir yerleşim merkezidir. Başçiftlik ilçesinin kuzeyinde Yeni Yay-

la adıyla bilinen yaylanın yolu üzerinde üç ana kaya ve pek çok kaya parçaları vardır. Efsaneye göre, bu üç kaya, anne, baba ve kızlarını, küçük kaya parçaları ise yaylaya otlamaya çıkarılan koyun sürülerini sembolize etmektedir. Üç büyük kayanın yanındaki yatık duran kaya parçasının ise sürünün çobanı veya ailenin yardımcısı olduğuna inanılmaktadır. Bazı kaynak şahıslara göre, yatık kaya sürüdeki hayvanlardan birisidir.

Yörede ‘geçginci’ olarak adlandırılan ve Nisan-Mayıs aylarında sürüleri ile yaylalara çıkan aileler vardır. Analı Kızlı kayanın kahramanları da sürülerini yanlarına alarak yaylaya çıkmışlar, çıkmışlar çıkmaya da Başçiftlik’te tabiat şartları çok çetindir. Bir taraftan kar, boran, duman, bir taraftan soğuk karşısında ne yapacaklarını şaşırın aile fertleri hep bir ağızdan:

«Allah’ım bizi ya taş, ya da kuş et !» diye dua ederler. Allah da bunların ilk dileklerini kabul ederek aileyi ve sürüyü hâline çeviriverir. (ALPTEKİN, 2012: 238).

Bu efsanede taş kesilme motifi görülmekte olup zor durumda ve çaresiz kalanlar, Yaradana dua edip yakararak «taş ya da kuş olmayı» niyaz etmektedirler. Çoğunlukla bu dileklerden ilkinin yerine geldiği, pek azında da ikincisinin gerçekleştiği görülür.

3.Taş Mercimek Tarlası

Zile’nin hemen kenarında Hüseyin Gazi Tepesi bulunmaktadır. Bu tepede Hüseyin Gazi’nin yatır ve yatırın hemen yanında biri büyük, diğeri küçük iki mezar bulunmaktadır. Yatırın başında da yaşlı bir ardıç ağacı vardır. Tepenin üzerinde birkaç tarla bulunmaktadır. Bu tarlaların hepsi doğal olarak birbirine benzerken bir tarla hepsinden farklı gözükmektedir. Tarlaya baktığınızda tarlanın yüzünün küçük bir yeşil mercimeğe benzer taşlarla dolu olduğu görünür. Çevre halkına sorduğunuzda size şu efsaneyi anlatırlar:

Bir zamanlar bu tepenin eteğindeki köyde yaşayan yaşlı ve yoksul bir karı koca, bunların da güzel mi güzel bir kızları varmış. Bu kız komşu köyden kimse-siz, yoksul bir delikanlıyla evlenip gelin gitmiş. Kız gelin gittikten kısa bir zaman sonra babası ölmüş. Yalnız kalan annesi yine köyden fakir bir adamla evlenmiş. Adam hem fakir, hem de çok aksi biriymiş. Gelin giden kızın da bir bebeği dünyaya gelmiş. Bebek daha altı aylık olmadan, bu defa da kızın kocası ölmüş. Bebeğini kucağına alan kız, anasının evine dönmüş. Aksi baba, kabul etmediyse de iki kadının yalvarmaları sonucu, karın tokluğuna kızını eve kabul etmiş. Kısa bir süre sonra bebek hastalanmış. Adam bebeği hekime götürür, ilâc al dedikçe, ‘Ben sizin karnınızı doyuramıyorum, bebeğe hiç bakamam,’ çıkmış.

Bebek hastalıktan inim inim inlemeye başlamış. İnsafa gelen adam, «Benim Hüseyin Gazi tepesinde bir tarlam var. Çok dik olduğundan çift sürülmez. Yaşlandığım için de ekemiyorum. Kazmayı al, tarlayı kaz. Mercimek ek. Mercimek

iki ayda ürün verir. Derer, götürür, satarsın. Parasına da bebeğini hekime götürürsün.» demiş.

Çaresiz kalan kadın bebeğini sırtına sarıp, kazmayı da eline alıp erkenden tepeye çıkmış. Yatırın başında dikili taşla ağaç arasına salıncak kurup bebeğini yatırıp tarlayı kazmaya başlamış.

Günlerce kazmış, mercimeği ekmiş. İki ay beklemiş. Mercimek öyle bol olmuş ki sevincinden havalara uçuyormuş. Bu süre zarfında da çocuk iğne ipliğe dönmüş. Hastalıktan inim inim iliyormuş.

Mercimeği yolarken göğsü sızlamış. Bebeğe süt vermek için yatırın başına koşmuş ki bebekte ses soluk yok !

Bir tarlaya bakmış, bir yatıra bakmış, bir bebeğe bakmış sonra bebeğin üzerine kapanıp öyle ağlamış ki... Feryadı cihanı tutmuş. Bu sırada yatırdan ' gaipten bir ses yükselmiş: 'Mercimeğin taş ola !.. Mercimeğin taş ola !..' Bu ses taa aşağı köyden duyulmuş. Kadın da ruhunu teslim etmiş bu sesin ardından. Köylüler şaşkınlıkla tepeye tırmandıklarında bütün mercimeklerin taş kesildiklerini hayretle görmüşler. Anne ve bebeği yatırın yanına defnetmişler. İşte o gün, bu gün bu tarla «Taş Mercimek Tarlası» diye anılır (YARDIMCI- KAVCAR, 1988: 17-18).

Bütün canlıların rızkını veren yüce Yaradan'dır. Aile büyükleri de dünyaya getirdikleri çocuklarına bakmakla, onların günlük nafakalarını temin etmekle yükümlüdürler. Bu anlayışın aksini savunmak ya da öyle hareket etmek, tabii ki Gayretullah'ın gücüne gider. Böylece Yatırın içindeki ağzı dualı Allah dostunun bu olay üzerine bedduasıyla ekili mercimek tarlası tamamen taş kesilmiştir. Prof. Dr. Hikmet TANYU, taş kesilmenin sebepleri arasında «beddua»ya da yer vermektedir.

4.Gelin Alayı

Tokat-Sivas yolunun 15. kilometresinde Kızıliniş Mevkii vardır. Toprağın rengi yörenin adı olmuştur. Buralarda, yaylı arabası ile insanları andıran taşlar vardır.

Bir zenginin kızını, başka bir zenginin oğluna verirler. Ancak gelin, güveyinin kötülüklerini işitmiş, gitmek istememektedir. Ama onu dinleyen kim !

Düğün günü kızı alan alay, yola çıkar. Kızıliniş'e gelince gelin ellerini açıp dua eder.

«Ya Rab, beni burada taş et, o eve sokma !»

Dua kabul olunur. Gelin alayı orada taş kesilir.

Efsanelerde zor durumda ve çaresiz kalan genç kızlar, gelinler; samimiyetle Yaradan'a sığınarak ikili dileklerde bulunurlar ve genellikle bu dileklerden ilki çoğunla gerçekleşir. Burada gelin kız, ilk olarak taş olma dileğinde bulunduğu için birinci dileği kabul edilmiştir.

5. Taş Kesilen Gelin

Kızı sevdiği gence değil de başkasına verirler. Gelinin kalbi kırıktır. Yolda, gönül verdiği gencin tavsiyesine uyararak dua eder. Duası kabul olur; gelin hemen oracıkta taş kesilir.

Bu efsanede de benzer durum söz konusudur. Gelinini sevdiği, gönül verdiği başka bir delikanlı vardır. Gelin kız sevmediği bir gence ailesi tarafından verildiği için kendi duası, dileğiyle taş kesilmiştir.

6. Rumların Kaçırıldığı Gelin

Rumlar, gitmekte olan düğün alayından gelini kaçırıp bir kaleye kapatırlar. Bir fırsatını bulan gelin kaçır. Ancak takip edilir. Kurtuluş ümidi kalmayan kız sonunda Allah'a yalvarır:

«Ya Rab, beni taş eyle, kurtar.»

Gelin ve takip edenler taş kesilirler.

Bu efsanede çaresiz kalan gelin, sadece kendisinin taş olma dileği olmasına rağmen kötü niyetli Rumlar da bu arada ceza olarak taş kesilmiştir.

Prof.Dr. Hikmet TANYU, efsanelerde «Taş Kesilme» nin sebepleri arasında: «Sevgililerine kavuşamayan güzeller, iffetli talihsiz güzel kızların taş olma dileklerinin gerçekleştiğini hatırlatmaktadır.

7. Eşkiyanın Kaçırıldığı Gelin

Düğün alayının önüne çıkan eşkiya gelini kaçırır. Kız, eşkiyanın elinden kurtulursa da takip edilir. O, Allah'a yalvarıp taş veya kuş olmayı diler. O, tam kendisine kılıç vurulduğu sırada taş kesildiği için başından hâlâ kan damlamaktadır.

Burada zor durumda kalan gelin kız, iffetinin lekelenmemesi için Allah'a dua etmiş ve taş kesilmiştir.

8. Hızır ve Gelin Alayı

Gitmekte olan gelin alayı ile karşılaşan Hızır, gelini öpmek isteyince itirazlar başlar. Alaydakiler onu döğmeye kalkışır. Hızır taş kesilmeleri için dua eder, gelin ve alayı taş kesilir.

Bu anlatıda gelin ve gelin alayı, Hz. Hızır'ın duası sonucunda taş kesilmişlerdir.

9. Gerdek Gecesi Taş Kesilen Gelin ve Güveyi

Gerdeğe giren güveyi abdesti olmadığı halde namaza durur. Rükua varınca taş kesilir. Durumu görüp ağlayan gelin de taş kesilir.

Burada güveyi, abdestsiz namaza durmuş yâni Allah'ın emirlerine karşı geldiği için taş kesilirken, bu duruma seyirci kalan gelin de taş kesilmiştir.

10.Taş Kesilen Cariyeler

Bir mağarada köşk yaptıran padişahın pek çok cariyesi vardır. Bu cariyeler zamanla şımarırlar. Padişah, ileride düzeleceklerini ümit ederek bekler. Bir türlü huylarından vazgeçmeyen cariyeler taş kesilirler.

İnsanlar mevcut durumlarına şükretmeli, kötü huylarından vazgeçmelidir. Aksi halde felaketler bir gün onların da kapılarını çalabilir. Burada olduğu gibi cezalandırılabilirler.

11.Taş Kesilen Anne ve Çocuğu-I

Şehirde oturan genç anne, çocuğunun altını temizlemek için su yerine kola-yına gittiği için yufka kullanır. Anne ve çocuğu taş kesilir.

12.Taş Kesilen Anne ve Çocuğu-II

Mağaramsı bir yerde yaşayan anne, çocuğunun altını değiştirmek için su, bez bulamayınca yufka kullanmak ister. Etrafindakiler uyarırlarsa da onları dinlemez ve temizliği yufka ile yapmaya devam eder. Anne ve çocuğu taş kesilir.

Son bu iki efsanede geçen anne, çocuğunun altını bez yerine yufka ekmeği ile aldıkları için, nimete saygısızlık sonucu taş kesilmişlerdir.

13.Taş Kesilen Çoban

Kayseri'den Samsun'a gitmekte olan bir kervan, Zile yakınlarındaki bir dağ-da susuz kalır. Cimri biri olan deveci, kervandaki kara koçu kurban adar. Yakın-larında peyda olan bir su, kervandakileri suya doyurur.

Ancak deveci, belki de kara köpeği adadığına, maksadın kan akıtmak oldu-ğuna kendisini inandırmak ister. Köpeğin kesilmesi sırasında her şey (develer, eşek, köpek, çoban) taş kesilir.

Bu efsanede adağın yerine getirilmemesi sonucunda oradaki bütün canlılar toptan taşa dönüşmüştür.

14.Taş Kesilen Sürü

Niksar'a bağlı Başçiftlik'teki bir çiftlik sahibi, çobanları ve sürüleriyle ova-ya inerken kar fırtınasına tutulur. Allah'a yalvarır:

«Bizi ya taş eyle, ya kuş...»

Duaları kabul olur; önce taş olmayı diledikleri için hepsi birden taş kesilir.

15.Kadın Çoban

Hayvan otlatmakta olan bir kadın, ineklerden birini kaybeder. Ararken hava kararır ve eve gitmeye korkar. Taş veya kuş olmak için dua eder. Kadın taş kesilir.

Zor durumda kalan bu çaresiz kadın, korkusundan evine gidemediği için taş ya da kuş olmak için Allah'a dua etmiş, dileğinin ilki gerçekleşmiştir.

16. Tamahkâr Ağa

Kıtlık olacağını anlayan zenginin biri, yiyecek saklamaya başlar. Fakirlerin bile 3-5 gün sonrasını düşünmediğini gören Hızır, bu tamahkâr ağanın devesiyle birlikte taş kesilmesi için beddua eder. Ağa ve devesi taş kesilir.

Bu anlatıda tamahkâr zengin ve devesi, yoksulların rızkını düşünmediği için Hz. Hızır'ın bedduası sonucunda taşla dönüşmüştür.

17. Ejderha

Şehre inen ejderha, insanları tehdit etmekte, onları birer birer yemektir. Sonunda, sıranın kendilerine geldiğini gören bir anne ile kızı dua ederler. *Kur'an-ı Kerim*'i okumaya başlarlar. Ejderha taş kesilir.

Burada zor durumda kalan, çaresiz anne ve kızının dileklerinin, dualarının kabul olmasıyla taşla dönüşmüşlerdir.

18. Karınca Öldüren Zât

Karınca yuvalarına zehir dökerek onları öldüren zât, faydalı bir iş yaptığını sanmaktadır. O, ölüm yatağında iken kendisini karıncaların yemekte olduğunu söyler. Ölüncü tabutunu kaldıramazlar. Bakarlar ki, cesedi taş kesilmiştir (SAKA-OĞLU, 2009: 116- 118).

Bu efsanede Allah'ın yarattığı bir canlı olan karıncalar gereksiz yere öldürülmüş, dolayısıyla günah işleyen zât böylece ceza olarak taş kesilmiştir.

19. Taş Gelin Efsanesi

Erbaa'nın Yaylacık dağına yakın bir köyünden, Kazova'nın bir köyüne, çok güzel, sevimli, ahlâklı, saygılı bir kız gelin gider. Güveyi efendi, olgun, beyefendi biriymiş. Fakat kaynanası ile kayın biraderleri pek fena imişler. Geline iyi davranmamışlar.

Gelin sabırla onlarla iyi geçinmiş, kendini sevdirmeye çalışmış. Mutlu bir yuvası varmış. Fakat gönlü sıla hasreti ile yanmakta olup anne ve babasını beş yıl boyunca görememiş, köyüne ziyarete de göndermemişler. Köyünün havası, suyu burnunda tütmekte iken hamile kalır. Yine köyüne gönderilmemesi için bir bahane daha çıkmıştır.

Gün gelir, bir oğlan çocuğu doğar, evlâdının sevgisi, baba ocağına olan sevgisini azaltmaz, aksine daha fazla özlem duyar. Evlât sevgisi, sıla isteğini engeller. Zaten kayınvalidesi de bu duruma çok sevinir. Aslı nda köyüne göndermeyen o dur.

Canı kadar sevdiği oğlu altı aylık olunca köyüne gitmekte ısrar etmiş. Tam gelini köyüne götürecekleri zaman aniden eşi hastalanmış, engel çıkmış. Yine

sıla hasreti ertelenmiştir. Ne yapsın o sevgi dolu yüreğine taş basmış, beyine iyi bakıp hastalıktan iyileşmesini beklerken, hastalığı daha da ilerlemiş. Aradan üç ay geçmiş beyi vefat etmiş.

Hayat arkadaşını kaybetmenin üzüntüsüyle evine kapanmış, günlerce ağlamış. O'nun sevenleri üzüntüsünün azalması için silaya ziyarete gönderilmesini söylemişler. Beyin yakınları, bu fikrin gelini evden kovmak için iyi bir sebep olduğunu düşünürler.

Nihayet, bunca yıl sonra kayıvalidesi ve kayınbiraderler bu güzel kadını, çocuğu ile birlikte çeyizleriyle Topçam Dağı üzerinden kestirme bir yola çıkarırlar. Talihsiz gelini, dağın zirvesine kadar getirip:» buradan itibaren kendin git,» deyip geri dönerler. Kadıncağız aldatıldığını anlamış, fakat ne yapsın, çaresiz yoluna devam etmiş. Yaylaya geldiğinde içi biraz ferahlamış, çünkü ormanlık alandan çıktığından kendini daha güvende hissetmiş, bu sevinci çok sürmemiştir. Karşıda gürgen ağaçlarının altında oturan eşkiyalar, bu güzel gelini görmüşler, hemen yakalamak için peşine düşmüşler. Gelim, eşkiyalara yakalanmamak için atını dört-nala koşturmuş, hayli yorulan atı çatlayıp ölmüştür. Çaresiz kalan zavallı gelin ağlayarak şu ağıdı orada yakmış:

*Topçam'a da çıktım başı dumanlı,
Eşkiya da yoluma çıkmış eli kanlı,
Kurtar Allah'ım kurtar bu gelini,
Katilde merhamet yok, ben ise gamlı !*

Eşkiyalar gelinin yanına yaklaşırken başlamış Allah'a dua etmeye. Ellerini kaldırıp: «Ya Rab, beni bu zalimlerin elinden kurtar, namusuma leke getirme, bu darda kalmış kulunu koru, ya beni taş et, ya da kuş et uçur da bana dokunamasınlar» der. Allah hemen O'nun duasını kabul edip o anda kendini ve çocuğunu taş kesiverir.

Eşkiyalar geldiklerinde geline el uzatırlar ama gelin çocuğuyla birlikte taş kesilmiştir. Kızlarlar bellerindeki hançerlerini gelinin taş kesilmiş vücuduna vururlar. Çizdikleri yerlerden kanlar akar. Al kanlı taş gelin kayası asırlarca Yaylacık dağının yaylası ile Akbelen yaylasının arasında bulunmaktadır. Eşkiyalar O'nun yanındaki değerli eşyaları almışlar fakat kendisine dokunamamışlardır. Taş Gelin Efsanesi, sabır, doğruluk ve metanetin simgesidir. Bu gün Gelin kayasına bakıldığında aynen bir kadının kucağına bastırılmış çocuğa benzediği görülmektedir. Vücudunun bazı yerleri kırmızı lekelidir (www.akbelen.8k.com/akbelen.html).

B.Halk İnanmaları

1.Keçeci Köyü

Tokat'ın Erbaa ilçesinin Kozlu bucağına bağlı Keçeci köyünün adı ile ilgili olarak şöyle bir hikâye anlatılır.

Horasan erleri, Anadolu'ya gelmeden önce nereye gideceklerini tespit etmek için şöyle bir yola başvururlar: Herkes elindeki sopasını atacaktır, sopa nereye düşerse sahibi de oraya gidecektir, orayı mekân tutacaktır. Horasan erlerinin Keçeci Baba (Şeyh Mahmûd Velî Sultan) da sopasını fırlatır. Sopa bugün Keçeci köyününbulunduğu yere düşer. Bu sopanın düştüğü yerde bugün büyük bir taş vardır. Köylüler buna Adak Taşı adını vermişlerdir. Bunun yüksekliği 170 santimetre kadardır, bir insan iki kolunu açıp kucaklayamaz. Keçeci Baba ölünce bu köye gömülür, türbesi hâlen bir yeşil sahanın ortasındadır, adı geçen taş da bu yeşil sahanın ortasındadır. Halk bu türbeye çeşitli adakları için gelir, dua ederler (SAKAOĞLU, 1989: 113).

2.Dilek Taşı

Tokat'ta halkın Timurlenk'in oğlu Nureddin'e ait olduğuna inandığı bir yatır bulunmaktadır. Söylentiye göre, çocuğu olamayanlar, yürüyemeyenler, başı ağrıyanlar, çeşitli hastalıklara sahip olan halkın bazıları, dilek-istek ve arzularının gerçekleşmesi için, zaman zaman (genellikle Salı-Perşembe- Cuma günleri) bu yatırın duvarlarına taş yapıştırmaya gelirlermiş.

Halkın bazıları ise yine dileklerinin gerçekleşmesi için bu yatıra kuşyemi dökdükleri, mum yaktıkları ve tülbent getirip bıraktıkları da âdetleri arasındaymış (TANYU, 1968: 157).

Bekimiş Dede'nin sütun şeklindeki taşı, halk arasında *dilek taşı* olarak bilinir. Buraya ziyarete gelenler önce dilek diler, sonra bu taşı kucaklarken elleri birbirine kavuşanlar dilekleri gerçekleşeceğine inanır. Dilek taşına mum yakma âdeti Zile ilçesinde yaygın olan uygulamalardan biridir.

3.Pencereden Taş Atma

Tokat'ta yüksekçe bir yamaçta bulunan eski bir tekkede Sümbül Dede diye bilinen bir yatır bulunmaktadır. Halktan dileği, isteği olanlar bu türbeye gelip ya küçük taşları pencereden içeri atarlar, ya da penceresine bez bağlayıp giderlermiş. Böylece niyetlerine kavuşacaklarına inanırlarmış.

4.Yağmur Duası

Tokat'ta yağmur duasına genellikle Perşembe günü çıkılır. Büyük bir kalabalık halinde merkeze üç saat mesafede bulunan Marul çayı çevresinde toplanılır. Bu yerin adına «Kurban Tepesi» de denilmektedir. Önce öğle namazı kılınır, dua edilir, *Kur'an-ı Kerim* okunur. Sonra yağmur duasına çıkanlar ellerinde mendil, heybe gibi her ne varsa bunlara taş toplayıp doldururlar. Toplanan taşların sayısı 71 bin olacaktır. Bu taşlar üzerine birer birer dua okunarak üflenir, taşlar dil ile birer birer ıslatılır. Bundan sonra okunan taşlar bir çuvala doldurulur. Dua okunması, dille ıslatılması iki saati bulur. Taşlar çuvalara doldurulduktan bir din adamı halka öğütte bulanarak yağmur duasına çıkmalarının amacını açıklar. Ve

herkesi toplu tevbeye davet eder. «Allah'tan ümit kesilmez, belki günahlarımızı affeder, rahmetini bizden esirgemez,»der.

Topluca Allah'a yalvarılır, yağmur dileğinde bulunulur. Bu sırada herkesin elleri havaya değil, yere doğru duaya açılır. Dere kenarında kurban kesilip etiyle pilav pişirilir, yoğurtla yenilir. Taş dolu çuval suya bırakılır, başına bir nöbetçi dikilir. Ondan sonra yağmur duasına çıkanlar, şehre dönerler. Taş dolu çuvalı bekleyen muhafız, yağmur fazla yağacak olursa çuvalı sudan çıkarır.

Gelenek gereği, yağmur duasına giderken ve dönerken hiçbir yere uğranılmaz (TANYU, 1968: 157-158).

Ayrıca araştırmacı Mehmet YARDIMCI, Halk İnanmaları konusunda şu bilgileri paylaşmaktadır:

Zile Devlet Hastanesi bahçesinde Muharrem Dede türbesinin karşısında, mezarsız sütun biçiminde bir taş bulunmaktadır. Bu taş, havuz şeklinde bir çurun içine dikili olup yörede *yürek kakması* denilen korku hastalığına yakalananların ziyaret ettikleri bir yerdir. Sütunun dibindeki kurna şeklindeki çukura su doldurup aldıkları suyu evlerine götürüp üç gün içerlerse şifa bulacaklarına inanılır.

Yine bu yörede halk hekimliği ile ilgili bir takım ritüel ve uygulamalar yaygındır. Ocak kültü sahipleri, vücudunun çeşitli yerlerinde *siğil* çıkan hastaları dua ederek, siğil üzerine taş gezdirerek tedavi ederler.

Bazı yaşlı kadınlar, yüzüklerine yeşil renkli *yeşim taşı* taktırarak, bu taşın sınırları gevşetici, vücudun dengesini sağlayıcı, kanamayı durdurucu ve böbreklerin düzenli çalışmasına yardımcı olacağına inanmaktadırlar.

Ölenlerin mezarının başına ve ayakucuna birer taş dikilir. Bunlardan başucuna dikilen ölüm, öbür dünya; ayak ucundakinin ise hayat, bu dünya için olduğuna inanılır.

Ölü çıkan evde cenazenin yıkandığı yere büyük bir taş bırakılırsa, yakın zamanda o evden ikinci bir cenaze çıkmayacağına inanılır.

Kaynakça

- ALPTEKİN, Ali Berat: **Efsane ve Motifleri Üzerine**, Akçağ Yay., Ankara 2012.
- CENİKOĞLU, Gökhan Tarıman: **Türk Halkbilimi Araştırmaları**, Kömen Yay., Konya 2013.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi: Geçmişten **Günümüze Halk İnançları İtibariyle Alevilik – Bektaşilik**, Ankara 1994.
- SAKAOĞLU, Saim: **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1980.
-: **101 Anadolu Efsanesi**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.
-: **Efsane Araştırmaları**, Kömen Yay., Konya 2009.
- TANYU, Hikmet: **Türklerde Taşla İlgili İnançlar**, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1968.
- YARDIMCI, Mehmet-KAVCAR, Cahit: **Efsanelerimiz**, Malatya 1988.
- www.akbelen.8k.com/akbelen.html.